

Nr 145.

Av herr Larsson, Sam, m. fl., om allmän översyn av vårt folkundervisningsväsen.

Den ekonomiska och tekniska utvecklingen under senare år har på ett storartat sätt förbättrat de materiella betingelserna för vårt lands innebyggare. Därjämte har samhället genom en alltmer ökad social omvårdnad bidragit att lätta tillvaron för befolkningsgrupper, vilka till följd av olika omständigheter befinna sig på livets skuggsida. Det är vår förhoppning att de ekonomiska förutsättningarna för denna glädjande utveckling skola bestå och möjliggöra ytterligare framåtskridande. Emellertid gäller det, att riktpunkten för reformarbetet icke får fästas uteslutande eller ens övervägande vid de tekniska och materiella produktionsmedlen och vid omsorgen om särskilt vanlottade befolkningsgrupper. Framstegspolitiken måste fattas i vidare mening och taga sikte på att höja hela vårt folks duglighet och prestationsförmåga. I den pågående och ständigt skärpta tävnan med andra kulturfolk är det i synnerhet angeläget för oss att vårt undervisningsväsens fortsatta utveckling icke försummas.

Visserligen ha delar av vårt skolsystem tid efter annan varit föremål för utredning, och reformer i fråga om olika skoltyper ha titt och tätt blivit genomförda. Även för närvarande äro många undervisningsfrågor föremål för förberedande behandling. I stort sett har dock hela detta arbete gått ut på att ändra detaljer i eller att påbygga de redan tidigare skapade formerna. Därvid har enligt vår uppfattning en omständighet icke blivit tillräckligt beaktad. Den omständigheten är att folkskolan icke blott är bottenskolan utan även, jämte fortsättningsskolan, den enda skolan för den allra största delen av vår ungdom, särskilt för den ungdom som är bosatt på landsbygden. Av detta skäl kräves en särskild uppmärksamhet på kvaliteten av den undervisning, som folkskolan lämnar, och på frågan huruvida denna skolform lämnar ungdomen det mått av kunskaper och färdigheter som den behöver för att intaga sin plats i det moderna samhället.

Nu anses dock på vissa håll, att skolväsendet över huvud taget under senare år varit föremål för ett alltför flitigt reformerande, och att det skulle behöva en tids vila för att erhålla arbetslugn och vinna organisatorisk stadga. Ett dylikt resonemang är förståeligt, både när det framföres från dem, vilka i sitt pedagogiska arbete anse sig besvärade av de täta förändringarna i skolväsendet, och när det kommer från kommunalt håll. Men man måste hävda att på skolans område gäller om någonsin den gamla satsen, att stillastående är tillbakagång. I en tid av rastlöst framåtskridande på hela samhällsfron-

ten måste formerna för ungdomens fostran naturligt nog befinna sig i särskilt stark utveckling.

Denna utveckling bör ledas systematiskt och med aktgivande på hela skolväsendets och varje enskild undervisningsforms ändamål. Därvid måste man särskilt tillse, att utbildningsmöjligheterna över hela linjen avpassas efter behoven samt att det som en gång tillskapats icke får stelna i de givna formerna. I det syftet förefaller det som om en mera allmän översyn nu vore påkallad av vårt lands folkundervisningsväsen i egentlig mening, d. v. s. angående utbildningen för den stora majoritet av vår ungdom som efter folkskolan icke går att inhämta högre teoretiska kunskaper genom realskolan och dess överbyggnader.

När det gäller den fortsatta utbildningen för den ungdom, som icke går de teoretiska studiernas väg, fästes uppmärksamheten i första hand vid möjligheterna till en god yrkesutbildning. Denna utbildningsform har nämligen icke blott praktisk betydelse, utan det sätt varpå den anordnas ävensom tiden för densamma måste få återverkan på såväl den föregående utbildningen i folkskolan som på de utbildningskurser vilka kunna anses behövligen vid senare åldrar. Av dessa skäl ha vi funnit det lämpligt att mera utförligt framlägga våra synpunkter på yrkesutbildningen för att sedan mera allmänt och principiellt diskutera de andra delar av vårt folkundervisningssystem, som synas vara i behov av en omprövning.

Den utredning som pågår rörande yrkesutbildning för arbetslös ungdom är ett steg i rätt riktning, men berörda utredning ompänner ett alltför begränsat parti av det stora frågekomplexet. En annan detalj som varit föremål för uppmärksamhet är yrkesutbildning för jordbrukare. Vad denna beträffar har en kommitté nyligen avgivit förslag till vissa organisatoriska förändringar i fråga om den lägre lantbruksundervisningen. Av trontalet och statsverkspropositionen är det icke möjligt att bedöma, huruvida kommitténs förslag i en eller annan form kan väntas bli förelagt årets riksdag. Ehuru vi anse att nyssnämnda kommittéförslag ingalunda är ägnat att i befintligt skick läggas till grund för jordbruksundervisningens ordnande på längre sikt, vilja vi dock icke, medan detta förslag ligger under Kungl. Maj:ts prövning, föregripa statsmakternas åtgärder genom att framlägga några andra riktlinjer i detta hänseende. Emellertid vilja vi starkt betona, att vid en allmän omprövning av vårt yrkesundervisningssystem det måste ställas som en oeftergivlig fordran, att jordbruksundervisningen beredes lika gynnsamma villkor som undervisningen på andra yrkesområden. Framhållande att vi endast av hänsyn till frågans nuvarande läge för ögonblicket icke ämna beröra jordbruksundervisningen, få vi om yrkesundervisningen i allmänhet framhålla följande synpunkter.

I 1918 års riksdagsbeslut om ungdomens yrkesundervisning kan man se en första ansats till ett enhetligt system av praktiska ungdomsskolor, varigenom det skulle bli möjligt för en var i vårt land att erhålla den yrkes-

utbildning, som med hänsyn till anlag och arbetsförhållanden är bäst avpassad. För var och en, som något känner det nuvarande yrkesskolväsendet, torde det vara ganska klart, att dessa intentioner endast i jämförelsevis ringa utsträckning kunnat förverkligas, i det att de flesta unga i vårt land icke erhålla en planmässigt ordnad yrkesutbildning.

För närvarande gå årligen cirka 30 000 lärjungar i kommunala anstalter för yrkesundervisning, cirka 8 000 i enskilda statsunderstödda yrkesskolor, cirka 3 500 i tekniska läroverk, handelsgymnasier och liknande skolor, cirka 3 000 i lantbruksskolor, lantmannaskolor, lantushållsskolor och skogsskolor samt cirka 4 000 i praktiska kommunala mellanskolor. Elevantalet i statsunderstödda skolor, som avse att giva yrkesutbildning, kan alltså beräknas till i runt tal 49 000. Då denna ungdom till största delen torde tillhöra ålderskategorierna 14—20 år, inalles omfattande över 650 000 individer, är det tydligt, att endast omkring 7,5 % av ungdomen i åldern 14—20 år (6 årsklasser) går i direkt yrkesutbildande anstalter. Nyssnämnda procenttal utgör naturligtvis icke något klart uttryck för huru stor del av våra dagars ungdom, som får någon utbildning i yrkesskola eller annan jämförlig anstalt, men ovan anförda siffror och den allmänna uppfattning, man har av ungdomens yrkesutbildning, tyda på att största delen av ungdomen i 14—20 års åldern icke fått annan utbildning än den, som gives i deras arbete.

Som en jämförelse kan nämnas, att elevantalet i våra statliga läroverk och allmänna kommunala mellanskolor uppgår till sammanlagt över 56 500. För att få en mera riktig jämförelsesiffra torde dock detta tal böra reduceras med cirka 14 000, motsvarande det antal läroverkselever, som tillhöra folkskoleåldrarna. Dessutom finnas cirka 25 000 elever vid enskilda skolor, som meddela en utbildning av samma slag som läroverken. I detta tal hava jämväl inräknats de i dessa skolor gående elever, som tillhöra folkskoleelevernas ålderskategorier.

Ehuru de sifferuppgifter, som här lämnats, präglas av en viss osäkerhet, torde de dock visa, att de allmänbildande skolorna ovanpå folkskolan hava ett större elevantal än de egentliga skolorna för yrkesundervisning. Vidare torde i detta sammanhang böra erinras om att de allmänbildande skolorna, som här medräknats, äro fleråriga med heldagskurser, under det att kurserna vid våra yrkesskolor äro av mycket skiftande beskaffenhet med avseende på undervisningstidens längd. Vi hava dels verkstadsskolor med en utbildningstid på 1 à 4 år, dels tvååriga lärlingsskolor med 400—450 undervisningstimmar, dels ettåriga handelsskolor med heldagsundervisning etc., men det torde icke vara en överdrift att påstå, att det stora flertalet av eleverna i våra yrkesskolor bevista endast mindre kurser med några timmars undervisning varje vecka under ett år eller till och med endast en del av ett år. I det senare fallet kan det endast bliva fråga om kurser, som i och för sig hava ett stort värde men som det oaktat icke kunna sägas giva en grundläggande yrkesutbildning.

En viss uppfattning om yrkesundervisningens jämförelsevis ringa omfattning i förhållande till folkskoleundervisningen och läroverksundervisningen giva också uppgifterna om statens kostnader för de olika slagen av nämnda skolor. Härvid är dock att märka, att statens andel av de totala kostnaderna för yrkesskolor är mindre än för läroverk och folkskolor samt att kostnaderna för de praktiska kommunala mellanskolorna icke medräknats. Innevarande års budget upptager i runt tal 100 miljoner kronor för den egentliga folkskolundervisningen, 25 miljoner kronor till läroverk och liknande skolor, 5,1 miljoner till de egentliga yrkesskolorna, av vilket belopp dock 900 000 kronor är beräknat som understöd till skolor för arbetslös ungdom och till stipendier för sådan ungdom. Till den lägre lantbruksundervisningen ha anslagits cirka 1,6 miljoner kronor.

I instruktionen för skolöverstyrelsen har överstyrelsen ålagts att verka för upprättande av yrkesskolor, och utvecklingen av de egentliga yrkesskolorna har också efter år 1921 varit ganska avsevärd. Elevantalet i kommunala yrkesskolor har ökat från ett genomsnittsantal av 8 852 åren 1921—1925 och 14 848 1926—1930 till 30 046 år 1934. För de enskilda yrkesskolorna äro motsvarande siffror 3 652, 6 317 och 7 651. Dels på grund av de stora kostnader som beträffande yrkesundervisningen åvila huvudmännen för skolorna, dels därför att yrkesskolornas elever i regel tillhöra de mindre bemedlade folkklasserna har ökningen i första hand gällt de kortare kurserna, vilka i allmänhet avse att giva de unga kunskaper i teknologi, yrkesräkning, yrkesritning, bokföring etc. Först under de sista åren hava — delvis med stöd från statens sida — flera verkstadsskolor för arbetslös ungdom kunnat upprättas, varjämte en del stora och medelstora städer startat egna verkstadsskolor och ettåriga handelsskolor med heldagsundervisning. För att denna gynnsamma utveckling skall kunna fortsätta, erfordras dock, att staten i fortsättningen visar större intresse för de skolor för yrkesundervisning, vilka avse att giva eleverna en samlad och gedigen utbildning.

Frågan om ungdomens yrkesutbildning har som aldrig förr kommit i förgrunden, och den torde för närvarande vara en av de mest aktuella skolfrågorna i vårt land. Under depressionstiden vann man den erfarenheten, att den arbetskraft, som har den minsta yrkesutbildningen och som är minst kvalificerad, först blir överflödig och sysslolös. Under konjunkturuppsvinget hade den utbildade arbetskraften även svårt att finna sysselsättning, icke minst därför att den får allt mindre och mindre uppgifter att fylla i våra dagars starkt rationaliserade produktionsprocess. För industrien har denna rationalisering inneburit, att mänsklig arbetskraft i så stor utsträckning som möjligt blivit ersatt med maskinkraft, och inom handeln har rationaliseringen tagit sig uttryck i en vittgående specialisering av arbetskraften och en organisation av verksamheten efter nya linjer. Nu kräves framför allt en för sin speciella uppgift väl utbildad arbetskraft, och föga användning finnes för folk, som icke besitter de nödvändiga kunskaperna för sitt yrkesområde.

Denna specialisering innebär dock icke, att utbildningen skall specialiseras med avseende å en viss sysselsättning utan med avseende å ett yrkesområde. De unga få icke bli yrkesmässigt isolerade till en enda verksamhet. Fastmer bör den grundläggande yrkesundervisningen vara sådan, att de unga kunna användas på olika platser och för olika uppgifter på ett helt yrkesområde. Så t. ex. bör en mekaniker kunna sköta en svarv, en fräsmaskin, en kipp-hyvel, en bormaskin etc. och helst även kunna svetsa och utföra enklare smiden samt dessutom hava de för yrket nödvändiga kunskaperna i materiallära, yrkesritning, ekonomilära, yrkeslagstiftning o. s. v.

Från företagarhåll har man ofta hört framhållas, att den senaste högkonjunkturen icke helt kunnat utnyttjas på grund av bristen på yrkeslärd arbetskraft. En blick på annonssidorna i våra stora dagliga tidningar torde kunna övertyga en var, att en mängd arbetstillfällen stå till buds för de yrkeskunniga. I många fall ha industriföretagen sett sig tvungna att nöja sig med arbetskraft, som knappt passerat nybörjarstadiet, vilket bland annat tagit sig uttryck däri, att eleverna i arbetslöshetsskolorna efter en jämförelsevis kort vistelse vid skolorna erbjudits relativt välavlönade platser.

Under alla förhållanden tenderar en grundlig yrkesutbildning till att skapa större möjligheter för individen att göra sig mera oberoende av det ekonomiska livets växlingar. Genom en god yrkesutbildning blir han icke bunden till *en* sysselsättning, utan flera möjligheter kunna öppnas för honom på hans speciella verksamhetsfält. På detta sätt är frågan om yrkesutbildningen icke minst betydelsefull ur socialekonomisk synpunkt.

Tillväxten av den för vårt land typiska småindustrien för produktion av kvalitetsarbeten torde ytterligare understryka behovet av en grundlig yrkesutbildning för vår ungdom, då denna småindustri — i viss motsats till fabriksindustrien — kräver större mångsidighet hos yrkesutövarna.

Beträffande hantverket är det fara värt att det inom vissa fack snart skall uppstå brist på dugliga yrkesmän, då man där icke i tillräcklig grad sörjer för den egna nyrekryteringen. Här kräves, att det allmänna i tid vidtager åtgärder för att uppmuntra mästarna att antaga unga lärlingar i sin tjänst. Den decentraliserade verkstadsskolan med statsunderstöd torde här erbjuda en form för samarbete mellan det allmänna och hantverksutövarna för att lösa denna viktiga fråga.

Vad handeln beträffar, synes ökningen av utbildningsmöjligheterna icke tillnärmelsevis kunna hålla jämna steg med den kraftiga stegringen av antalet yrkesutöware under de tre sista decennierna. Som bekant har ökningen av yrkesutöware under de sista decennierna varit särskilt framträdande beträffande denna näringsgren, under det att ökningen av antalet avgångna elever från skolor med handelsutbildning icke varit särskilt påfallande.

Avsaknaden av en planmässigt ordnad yrkesundervisning torde vara en av orsakerna till att ungdomen försöker sig på olika yrken och sysselsättningar, utan att man kan spåra någon plan i dessa ombyten. Då de icke lyckas få

förankring på ett yrkesområde, så att de få känna den glädje och tillfredsställelse en arbetsgärning kan skänka, bliva de rotlösa, irrande existenser, som löpa stora risker att gå under i våra dagars starkt utvecklade nöjesliv. En planmässig yrkesutbildningsorganisation är förvisso ett av de bästa medlen för ungdomens sociala och etiska fostran.

Även i samband med vårt befolkningsproblem och framtida folkförsörjningsfrågor kräver ungdomens yrkesutbildning beaktande. Då de produktiva ålderskategorierna av vårt folk inom en icke avlägsen framtid bliva avsevärt mindre än de nuvarande, är det nödvändigt att giva de kommande produktiva befolkningskategorierna, som i förhållande till den nuvarande arbetskraftiga generationen kanske skola bära en dubbelt så tung försörjningsbörda, en sådan utbildning, att deras arbetskaper kan fullt utnyttjas. De utgifter, som våra dagars arbetande generation gör för ungdomens yrkesutbildning, äro i själva verket en kapitalinvestering för samma generations försörjning på dess ålderdom.

Ungdomen själv visar i allmänhet en stor förståelse för nödvändigheten att skaffa sig yrkesutbildning, och antalet inträdessökande till olika yrkesutbildningsanstalter är i många fall åtskilligt större än antalet tillgängliga platser vid skolorna. Mången gång torde dock de unga av ekonomiska skäl hindras från att erhålla önskad yrkesutbildning. Stundom lägger deras förvärvsarbete svårigheter i vägen, ehuru arbetstiden är så begränsad att de anställda ungdomarna icke borde direkt hindras från att besöka skolor för utbildning i det yrke, som de ägna sig åt. Det kan i detta sammanhang ifrågasättas om det icke vore lämpligt att i framtiden införa en bestämmelse för arbetsgivare, att dessa bleve skyldiga tillse, att deras anställda före anställningen skaffat sig eller under anställningen skaffa sig viss utbildning för sitt yrke, därest lämpliga yrkeskurser äro inom räckhåll.

Frågan om ungdomens yrkesutbildning är efter de erfarenheter, som numer vunnits på detta område sedan 1918 års riksdags beslut, mogen för en ny allsidig utredning.

I stort sett torde man kunna utgå ifrån, att den nuvarande yrkesskolorganisationen skall kunna utgöra grund till en reformerad organisation. Vad som erfordras synes vara, att skolorna mera än hittills anpassas till näringslivets utveckling, att de skoltyper, som giva den mera grundliga utbildningen, bliva dominerande och tillräckligt många för att tillgodose behovet av utbildad arbetskraft, samt att utbildningen rationaliseras och utvidgas. Huru dessa syften skola kunna vinnas bör, såsom anförts här ovan, närmare utredas. I förevarande sammanhang kan det vara lämpligt att nämna några spörsmål, som vid en sådan utredning böra beaktas.

1. En förberedande orientering i yrkesvalet kan tänkas given i folkskolans 7:e klass. I samband därmed kunna sjunde klasserna på landet tänkas centraliserade till större skolor, så att A-formen komme till användning vid dessa klasser. Vidare kunna eleverna lämpligen uppdelas efter håg och fal-

lenhet på olika avdelningar i anslutning till jordbruk, handel, snickeri, metallarbete, hushållsgöromål med hemvård eller andra yrkesområden, allt med hänsyn tagen till ortens näringsliv.

Beträffande undervisningen i hushållsgöromål har endast cirka hälften av Sveriges skoldistrikt infört sådan undervisning, och dessutom äro de nuvarande kurserna alltför korta. En god utbildning i hushållsgöromål och hemvård för landets alla flickor, såsom vi även yrkat i motion vid 1936 års riksdag, skulle säkerligen skapa en drägligare tillvaro för de i ekonomiskt hänseende mindre bärkraftiga hemmen, då ett hems välstånd i icke ringa mån hänger på husmoderns utbildning och förmåga. Utbildning i hushållsgöromål och hemvård kan lämpligen meddelas flickorna i 14—16-årsåldern.

2. Efter avslutad folkskoleundervisning kan det i fråga om många yrkesområden vara lämpligt att eleverna gå direkt ut i det praktiska livet. Deras sysselsättning blir där närmast handräckningsarbete hos hantverkare, i fabrik, på kontor, på en bondgård eller i ett hem. Denna handräckningstid får dock icke bliva för lång, och möjligheter böra finnas för de unga att vid sidan av arbetet skaffa sig en viss praktisk och teoretisk utbildning för sina yrken genom kortare kurser.

När de unga skaffat sig en viss kännedom om arbetet ute i livet, böra de beredas tillfälle att genom ett system av skolor erhålla sin verkliga grundläggande yrkesutbildning. Denna utbildning bör så långt det är möjligt anknyta till näringslivet och yrkena, så att de icke genom utbildningen i skolan bliva främmande för produktionens krav.

Den blivande hantverkaren bör få en grundläggande utbildning allt efter yrkets art. I mera krävande yrken bör denna bestå i åtminstone 2-årig verkstadsskola samt därefter fortsatt utbildning i decentraliserad eller inbyggd verkstadsskola under ytterligare tid hos lämpliga hantverksmästare, som erhålla ett visst bidrag per elev för meddelad undervisning.

För utbildning av arbetare inom industrien inrättas 1- à 2-åriga verkstadsskolor i likhet med nuvarande verkstadsskolor för arbetslös ungdom. För vidare utbildning anordnas särskilda yrkeskurser, gärna förlagda till industri-företagen.

Beträffande handelsutbildningen kan man tänka sig en utökning av de 1-åriga heldagsskolorna eller också en yrkesskola, som motsvarar den nuvarande 2-åriga lärlingsskolan jämte en yrkeskurs om 1 termin. I det senare fallet bedrivs studierna till största delen vid sidan av förvärvsarbetet. En annan form för undervisningen erbjuder den vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom i Uddevalla tidigare anordnade 2-åriga kursen för utbildning av butiksbiträden, varvid eleverna periodvis fingo praktik i olika affärer. Det bör vidare undersökas, i vad mån rekryteringen av mera kvalificerade tjänster kan tillräckligt tillgodoses genom handelsgymnasierna, av vilka det senaste tillkom år 1915.

3. Frågan rörande huvudmannaskapet för lärlingsskolor, yrkeskurser,

centraliserade och inbyggda verkstadsskolor m. m. bör särskilt övervägas. Då så utan olägenhet kan ske, böra emellertid korporationer, föreningar och enskilda medgivnas rätt att såsom hittills med statsunderstöd upprätta egna skolor.

I s. k. centralskolor — med eller utan elevinternat — kunna sammanföras yrkesskolavdelningar, som rekryteras från större områden. Alltför stora skolor, över vilka skolledningen icke kan få överblick och utöva personlig ledning, äro dock behäftade med påtagliga olägenheter.

4. En fråga som givetvis kräver uppmärksamhet är den om kostnaderna för en hela landet omfattande yrkesskolorganisation. Att dessa kostnader bliva stora får icke avskräcka från genomförandet av åtgärder, som enligt utredningen befinnas vara ändamålsenliga. En viktig fråga i detta sammanhang är kostnadernas fördelning mellan staten och kommunerna. Motionärerna anse, att verkligt goda resultat icke kunna påräknas utan att staten bär huvuddelen av kostnaderna.

För att möjliggöra för obemedlade elever att erhålla yrkesutbildning böra mer effektiva åtgärder vidtagas än som för närvarande är fallet.

5. Skolornas verksamhet bör i så stor omfattning som möjligt motsvara arbetet ute i det praktiska näringslivet. Framställandet av nyttigheter är ändamålet med all produktiv verksamhet inom näringslivet. Skolorna få därför icke inrikta sig på enbart eller i huvudsaklig utsträckning utförandet av oanvändbara övningsarbeten.

Här ovan hava anförts några av de synpunkter, som torde böra beaktas vid en eventuell utredning, men ämnet är långt ifrån uttömt. Utredningen bör även undersöka möjligheterna för elever att övergå från allmänbildande läroanstalter till yrkesutbildande sådana samt undersöka, om nuvarande skolor för en något mera kvalificerad yrkesutbildning äro tillräckligt många. Även frågan om vägen från yrkesskolor av skilda slag till den högskolemässiga, praktiska undervisningen förtjänar att övervägas.

Såsom vi redan inledningsvis framhållit, berör den ovan givna framställningen rörande yrkesundervisningens ordnande endast en sida av det stora problemet om en väl ordnad folkundervisning. Beträffande detta problems övriga sidor vilja vi i detta sammanhang anföra följande synpunkter.

Under den tid, som förflutit sedan år 1914 då folkundervisningskommittén slutförde sitt arbete, ha såväl inom samhällslivet som på pedagogikens område skett genomgripande omvärderingar, vilka kommit att ställa nya krav på folkuppfostran och vilka därjämte skapat nya erfarenheter, som på ett konsekvent sätt böra göras fruktbarande för vårt folkundervisningsväsen i hela dess vidd. Detta gäller såväl uppfostringsmål som undervisningsmetoder och organisationsformer. Det räcker inte med enbart partiella och sammanhangslösa jämkningar inom systemet. Vårt folkundervisningsväsende måste få en större helgjutenhet, så att det mera än hittills kommer att tjäna sitt ändamål.

Vad först folkskolan angår, bör den givetvis betraktas och behandlas som den verkliga bottenskolan. I syfte att förbättra undervisningen i densamma för de elever, som icke övergå direkt till realskolan, ha statsmakterna nyligen beslutat ett obligatoriskt sjunde skolår. För dettas genomförande bestämdes emellertid en relativt lång övergångstid. När man i skoldistriktet börjar överväga att införa detta sjunde skolår, råder dock en viss oklarhet rörande dess infogande i skolplanerna. Dessvärre kommer det nog att visa sig hurusom värdet av den sålunda beslutade ökningen av folkskolans läro- tid kommer att bli växlande alltefter de lokala möjligheterna att utnyttja det sjunde skolåret i lämpligt syfte. Det förefaller som om denna allmänna ökning av skolplikten egentligen borde ha föregåtts av en ingående undersökning om de kunskaper och färdigheter som folkskolan kan och bör giva sina elever i den ålder där dessa befinna sig.

Det torde vara allmänt erkänt, att den nuvarande svenska folkskolan är belastad med två väsentliga brister. Dels är undervisningsplanen överhopad med uppgifter och lärostoff, som icke blott bliva ofullständigt tillägnade av barnen utan även genom sin mängd verka skadligt på dem; en gallring och beskärning är därför synnerligen påkallad. Dels vidlådes barnens allmänna psyke i folkskoleåldern av en sådan brist på mognad, att det helt enkelt är omöjligt att vid denna tidpunkt meddela dem de teoretiska insikter, som numera kunna krävas av individen och medborgaren. Det kräves sålunda något slag av komplement till den utbildning som folkskolan kan ge. Denna skolforms syften och mål måste följaktligen genomdiskuteras och preciseras, varvid uppmärksamheten särskilt bör fästas på karaktärsdanande uppgifter i avsikt att hos barnen grundlägga personlig ansvarskänsla, förmåga av initiativ och självverksamhet samt av anpassning till samliv och samarbete. Vid en dylik undersökning måste man också ha gjort klart för sig, i vilken utsträckning den från folkskolan utgångna ungdomen kommer att omhändertagas för fortsatt utbildning och undervisning. Det är förståeligt att man hittills sökt införa så mycket som möjligt på folkskolans läroplan, eftersom flertalet av dess elever icke kommer i åtnjutande av någon annan undervisning. Men helt annorlunda ställer sig folkskolans uppgift, om man kan förutsätta att möjligheter till fortsatt utbildning regelmässigt ställas till buds för flertalet av de från folkskolan avgångna. Då blir den frågan aktuell, huruvida icke en del av det myckna lärostoffet lämpligen bör meddelas när barnen nått högre ålder.

Ett problem för sig erbjuder härvidlag fortsättningsskolan: huruvida den skall bestå eller icke, och i förstnämnda fall dess rätta plats i ett rationellt system för folkundervisningen. Vid behandlingen av frågan om det sjunde folkskoleårets införande ifrågasattes att helt slopa fortsättningsskolan och i stället inbygga dess uppgifter i läroplanen för den till tiden utökade folkskolan. Tanken avvisades dock enhälligt av folkskolesakkunniga och upptogs ej heller under den fortsatta behandlingen av ärendet. Skälet härför

torde ha varit den vunna insikten, att fortsättningsskolans lärostoff icke lämpligen kunde erbjudas eller tillgodogöras vid en *lägre* ålder än för närvarande. Denna synpunkt gällde särskilt ämnet medborgarkunskap och vissa delar av den rent praktiska undervisning, som förekommer i fortsättningsskolan. Frågorna om fortsättningsskolan och om sjunde läsåret komma emellertid i ett annat läge, om man upptager tanken på att vissa kunskaper lämpligen kunna meddelas ungdomen vid en *högre* ålder än den som nu gäller för obligatorisk skolgång. I sådant fall uppstå avsevärt ökade möjligheter att sammanbygga fortsättningsskolan med det sista folkskoleåret. Spörsmålet beröres även av frågan om en utvecklad yrkesundervisning. Därest en sådan kan åstadkommas, överflyttas givetvis en stor del av fortsättningsskolans praktiska uppgifter till yrkesskolorna.

Vid ett övervägande av folkundervisningsfrågorna i stort torde man kunna utgå ifrån, att fortsättningsskolan i dess nuvarande form bör så småningom försvinna och att dess uppgifter fördelas, dels på det sista året i folkskolan, dels på en utvidgad organisation för praktisk utbildning, dels ock slutligen på en mera allmän teoretisk och praktisk undervisning för ungdom i 17—20-årsåldern. Det torde nämligen vara en allmän mening att fortsättningsskolan på de flesta håll icke infriat de förväntningar som ställts på densamma. Utan tvivel har orsaken härtill varit tvåfaldig. Skolformens praktiska undervisning har, lysande undantag till trots, i det hela varit alltför knapphändig för att giva påtagliga resultat, och den teoretiska undervisningen har erbjudits eleverna vid en olämplig ålder och därför av dem uppfattats som en onödig fortsättning på plugget i folkskolan.

Många skäl tala för att en undervisning åt ungdom i mera mogen ålder på åtskilliga områden skulle lämna bättre resultat än vad som är möjligt att ernå omedelbart efter folkskolans slut, och angående *behovet* av en förbättrad undervisning för den ungdom, som vid myndighetsåldern skall göra sin självständiga insats i samhället, torde det icke råda några delade meningar. Såväl allmän erfarenhet som företagna systematiska undersökningar ha visat, att rena kunskaper likaväl som insikterna om all dagliga företeelser lämnat mycket övrigt att önska hos den ungdom, som varit borta från skolbänken sedan folkskoletiden och fram till tjugursåldern. Jämväl i fråga om de elementära färdigheterna i räkning och skrivning kunna otroliga brister konstateras. Vid den ålder, varom här är fråga, vaknar dock ambitionen och viljan att göra sitt bästa i livet och därmed också ett ofta djupgående behov av förbättrade kunskaper och bättre kontakt med livsproblemen. Dessvärre ligger det härvidlag genomsnittligt sämre till för den rena landsbygdens ungdom än för städernas och de tätbebyggda samhällenas, därför att i det senare fallet rikare tillfällen till självbildning erbjudas.

Den för motionärerna bärande synpunkten är alltså uppfattningen, att en människa och medborgare behöver uppfostran ej blott i tidiga barnår utan även på ett senare stadium i livet. Folkskolan kan, som förut fram-

hållits, icke fylla uppgiften som den enda skolan för livet, utan både sakens natur och tidsläget synas kräva, att mogen ungdom i långt större omfattning än nu erhåller en till personlig och medborgerlig fostran syftande undervisning. De krav, vartill denna uppfattning leda, erfordra dock en grundlig och allsidig undersökning, så att uppgifterna för och utformningen av en mera allmän medborgarutbildning i den senare ungdomsåldern bliva klarlagda.

Så länge det icke blivit utrönt, hur en verkligt allmän yrkesutbildning kan komma att organiseras, är det givetvis omöjligt att närmare angiva linjerna för den utvidgade undervisning åt mera mogen ungdom som här åsyftas. Några synpunkter för en blivande utredning torde dock vara möjliga att framhålla. Sålunda synes det oss självklart, att de brister i rena färdigheter, vilka enligt erfarenhetens vittnesbörd vidlåda den ungdom som endast genomgått folkskola kunna och bära undanröjas i samband med den utvidgade yrkesundervisningen. Med tanke på jordbrukarungdomens speciella svårigheter att avstå tid för utbildningsändamål, förefaller det oss — i motsats till vad som föreslås i förberörda kommittéförelägg — lämpligt att tänka sig den allmänt medborgerliga undervisningen för denna ungdom förknipad med yrkesundervisningen inom facket. Även beträffande mera långvarig undervisning för andra yrken kan man tänka sig ett liknande arrangemang. Framförallt bör man emellertid, enligt vår uppfattning, uppmärksamma möjligheterna att utveckla folkhögskolan och den nuvarande frivilliga folkbildningsrörelsen. Den allmänt medborgerliga uppfostran, till vilken vi syfta, är redan till sin idé förverkligad i folkhögskolorna. Genom att utvidga och på ett kraftigt sätt understödja dessa kan man helt visst komma mycket långt. Även ett frikostigare understöd åt aftonskolor och liknande inrättningar förtjänar säkerligen att övervägas. Målet bör vara att i möjligaste mån åt landets ungdom bereda tillgång till en sådan utbildning utöver folkskolans, att den verkligen blir skickad att fylla sin uppgift som fria och fullmyndiga medborgare i vårt samhälle.

Givetvis äro vi ingalunda blinda för de svårigheter, som möta vid en revision av vår folkundervisning efter här uppdragna linjer. Framförallt äro vi medvetna om att förslaget om en förbättrad undervisning för ungdom i högre åldrar kräver ökade kostnader för det allmänna. Vi tveka dock icke att rekommendera en grundlig utredning av spörsmålet, då bristerna i det nuvarande systemet äro påfallande och möjligheter till en bättre ordning synas vara uppnåeliga. Vi äro angelägna betona, att de organisatoriska förändringar i nuvarande skolformer, som skulle erfordras för att realisera ovan angivna önskemål, givetvis få verkställas under en relativt lång övergångstid. Ävenså vilja vi påpeka, att vad som i detta sammanhang föreslås icke behöver få någon direkt inverkan på organisationen av realskolor, gymnasier, högskolor och universitet.

Som ovan nämnts pågår en rad av utredningar som beröra vårt under-

visningsväsen och av vilka vissa delar tangera även här avhandlade problem. Den allmänna översyn av vårt folkundervisningsväsen, som vi här påyrka, bör även ha till uppgift att samordna resultaten av dessa specialutredningar, så att framgångslinjerna på området komma att präglas av planmässighet och konsekvens.

Med anledning av vad ovan anförts såväl angående behovet av en utvidgad yrkesundervisning som rörande ett rationellt ordnande av vår folkundervisning som helhet få vi hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande vårt undervisningsväsen i främsta rummet med avseende på

1. behovet av en utvidgad yrkesundervisning inom skilda fack och den lämpligaste organisationen av denna,

2. en rationell anordning av folkskolans lärostoff samt möjligheten att införa yrkesvalsrådgivning i folkskolans sista klass,

3. lämpligheten av att uppdelade fortsättningsskolans uppgifter såväl i fråga om teoretisk som praktisk undervisning på andra skolformer samt

4. möjligheterna för en väsentligt utökad allmänt medborgerlig undervisning för ungdom i mera mogen ålder, varvid särskilt bör övervägas ökat stöd åt folkhögskolorna och den fria folkbildningsverksamheten.

Stockholm den 23 januari 1938.

Sam Larsson.

Elof B. Andersson.

D. Hansén.

B. v. Stockenström.

J. Bergman.
